

► Oldenzaalse advocaat en patriot staat weer even in de spotlights, maar hij

‘Jan Willem Racer kan hier

Als er een eredivisie van de Twentse geschiedenis zou bestaan dan hoort Jan Willem Racer daar zeker in thuis. De Oldenzaalse advocaat en patriot legde de basis voor de democratische rechten in Overijssel. Gisteren werd voor de derde keer de naar hem vernoemde prijs uitgereikt. Hans Krakers, pleitbezorger bij uitstek, was erbij. „Zonder Racer had Twente er anders uitgezien.”

Herman Haverkate
Oldenzaal

Hij mag er nog altijd graag naar kijken. In een van de kamers van de Sociëteit aan de Marktstraat in Oldenzaal, ooit de woning van Jan Willem Racer (1736-1816), hangt sinds kort zijn portret. „Die neus, die priemende ogen: hij houdt ons in de gaten. Dat gevoel krijg je tenminste. De strijd die hij tweehonderd jaar geleden heeft gevoerd voor democratische rechten, is nog altijd actueel. Jan Willem Racer is niet alleen een kind van zijn tijd, maar van alle tijden.” Hans Krakers zegt het met overtuiging. Jarenlang zette hij zich in voor de naamsbekendheid van zijn plaatsgenoot, een beroemdheid in zijn tijd maar in de jaren daarna in rap tempo vergeten. Hoewel hij geen bestuurslid is van de naar Racer genoemde stichting, laten de erfenis en het gedachtegoed van de advocaat hem nog steeds niet los. Dat er sinds kort een portret van Racer hangt in zijn voormalige woning, ziet hij als de kroon op het werk van de afgelopen jaren. „We hebben dat schilderij al eens eerder hier gehad. Het hangt normaal gesproken in het Stedelijk Museum in Zwolle. Maar het hoort natuurlijk in Oldenzaal. Hier heeft hij gewoond, hier op de opkamer heeft hij de 2800 pagina's geschreven van de *Overijsselse Gedenkstukken*, zijn levenswerk. Eindelijk, na tweehonderd jaar, is Racer weer thuis.”

Opnieuw in de spotlights

Hij staat deze week weer in de spotlights, Jan Willem Racer. Gistermiddag werd in Oldenzaal voor de derde keer de naar hem genoemde prijs uitgereikt (zie inzet). Samen met het portret, het standbeeld buiten op straat en een klein boekje is het een van de manieren om de herinnering aan de advocaat levend te houden.

„Dat is, helaas zeg ik, nog altijd heel hard nodig. Vraag het hier op straat en bijna niemand zal hem kennen. Plechelmus, Gelderman, Racer: in dat rijtje hoort hij thuis. Zijn *Overijsselse Gedenkstukken* behoren tot de bagage van iedere rechtenstudent. Daarbuiten echter is hij volledig in de vergetelheid geraakt. Waarom, vraag je je dan af. Nou, voor wat betreft Oldenzaal weet ik zeker dat zijn protestantse achtergrond een rol heeft gespeeld. In het roomse Oldenzaal is dat niet direct een aanbeveling. Daarnaast leefde Racer natuurlijk in een tijd die altijd gezien is als een periode van verval. De Patriotten, de politieke beweging waartoe hij behoorde, werden lange tijd gezien als verraders en collaborateurs met de Fransen. Pas de laatste jaren is er weer enig besef hoe belangrijk ze zijn geweest voor de democratische ontwikkeling van Nederland”, aldus Krakers.

Racer leefde in een tijd dat de burgers, boeren en

▲ Hans Krakers bij portret van Jan Willem Racer, Twents patriot en naamgever van de prijs die gisteren werd uitgereikt in Oldenzaal. FOTO ROBIN HILBERINK

steden van Twente nog amper rechten hadden. Samen met Joan Derk van der Capellen tot den Poll, grote naam in de geschiedenis van de 18de eeuw, wierp hij zich op als hun pleitbezorger. Het beroemde pamflet *'Aan het volk van Nederland'* waarmee Van der Capellen in 1781 een grote schok veroorzaakte in de toenmalige republiek, bekritiseerde de regentenklik rondom de Oranjes en brak een lans voor de rechten van de gewone man.

„Van der Capellen en Racer lieten zich inspireren door de vrijheidsstrijd van de Amerikanen. De situatie in Overijssel was hen een doorn in het oog. De kleine steden hadden niets te vertellen in de Staten van de provincie. De boeren werden in naam van Oranje uitgebuut door de drost. Ze moesten verplicht allerlei diensten voor hem verlenen. Racer, met Amerika als voorbeeld, vertaalde de democratische vrijheden naar Twente. Hij bestudeerde eindeloos de rechtsgeschiedenis tot in de middeleeuwen en kwam erachter dat veel van die rechten helemaal geen geldigheid meer hadden.”

Afschaffing van de gehate drostdiensten, uitbreiding van het stemrecht voor gewone burgers,

“Plechelmus, Gelderman, Racer: in dat rijtje hoort hij thuis

– Hans Krakers, Racer-kenner

zou veel meer eerbetoon verdienen vindt pleitbezorger Hans Krakers

zo opnieuw aan het werk’

▲ Jan ten Hove. FOTO LARS SMOOK

Derde Racerprijs voor Jan ten Hove

Jan ten Hove, auteur van het boek *'t Is doen'* over het boerenleven in Twente, is de winnaar van de derde Jan Willem Racer Prijs. De uitreiking vond gistermiddag plaats in het cultureel centrum De Hof in Oldenzaal. De Racerprijs werd in 2016 ingesteld bij gelegenheid van de tweehonderdste sterfdag van de Oldenzaalse advocaat, rechtshistoricus en burgemeester. Burgemeester Patrick Welman reikte het bijbehorende beeld plus oorkonde uit. De prijs wordt eens in de drie jaar uitgereikt, maar vanaf dit jaar geldt een termijn van vijf jaar. Eerdere winnaars waren Matthijs Wanrooy, bewoner van Huis Brecklenkamp, en landschapshistoricus John Zuidam. Personen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor Twente op juridisch, bestuurlijk of politiek/maatschappelijk gebied, komen voor de prijs in aanmerking.

jachtrechten voor boeren en het recht van steden om besluiten van de Staten van Overijssel kritisch te toetsen: het is maar een greep van de kwesties waarmee Racer zich vanuit zijn grote juridische achtergrond bezighield.

Strijd tegen de elite

„Het uitgangspunt was steeds hetzelfde: een kleine groep maakte de dienst uit en meende het exclusieve recht te hebben op bijvoorbeeld de jacht. Het idee dat boeren dat recht ook kregen en dus geweren zouden krijgen, was hun een gruwel. Racer brak daar doorheen. Zijn intellectuele kennis was zo vermaard dat hij zelfs een tijdje werd beschouwd als auteur van het *'Aan het Volk van Nederland'*. Misschien is dat overdreven, maar hij heeft er zeker de hand in gehad.”

Zowel Van der Pol als Racer behoorden tot de zogenaamde Patriotten, de politieke beweging die zich in de 18de eeuw in het hele land opkwam voor de rechten van de gewone burgers. Racer zelf, geboren in Delden, was weliswaar advocaat maar hield zich volop bezig met wat hij zag als de grote

strijd van zijn tijd. Zijn activisme bleef aanvankelijk beperkt tot de studeerkamer en de pen, maar vanaf 1783 wordt hij ook zelf actief in het bestuur van zijn stad. Als burgemeester maar ook als commandant van het vrijkorps van gewapende burgers zoals dat ook in Oldenzaal was ontstaan.

Uitgerukt naar Hattem, tot Holten

„Burgers begonnen zich te bewapen. Dat leidde af en toe ook tot schermutselingen. Eén keer is Racer samen met zestig Oldenzaalse burgers uitgerukt om geestverwanten in Hattem te hulp te schieten. Zijn dronken zich eerst moed in in het café en gingen vervolgens op pad. Verder dan Holten zijn ze niet gekomen. Daar hoorden ze, vermoedelijk tot opluchting van Racer, dat hun hulp niet langer nodig was.”

Als gevolg van zijn eigenwijsheid en eigenzinnige opvattingen werd Racer enkele keren fysiek bedreigd. In Almelo, waar hij de rechten verdedigde van gravin Van Rechteren, ontsnapte hij aan een volksopstand. In Oldenzaal in 1799 bedreigden Oranje-aanhangers hem zelfs met de dood.

“Racer vertaalde de democratische vrijheden naar Twente

– Hans Krakers, Racer-kenner

Racer sterft in 1816. De Oranjes zijn dan weer aan de macht, en Nederland is een koninkrijk. Zijn rol is dan uitgespeeld. Ook zijn naam dreigt te verdwijnen. Van zijn vier zoons trouwt er niemand. Pas als een van zijn dochters de naam van haar echtgenoot combineert met van die haarzelf, ontstaat er een zekere continuïteit. In de naam Racer Palthe leeft er toch nog iets van hem voort.

In de steek gelaten

Racer-kenner Hans Krakers: „Ik moet daar vaak aan denken als ik zijn portret zie. Wat heeft die man allemaal niet meegemaakt? Zijn eigen vader, dominee in Delden, heeft hem in de steek gelaten. Na een akkefietje en een benoeming op een Caribisch eiland is hij er met de noorderzon vandoor gegaan. De kleine Jan Willem bleef achter met zijn moeder. En toch, hij is en blijft de eerste democraat van Overijssel. Dat hij de kleine steden van Twente tot samenwerking dwong in een soort Verenigde Steden van Twente: dat is natuurlijk historisch. Wek hem tot leven en hij kan in het Twente van nu zo weer aan het werk.”